

БИЗНЕСТИ ОПТИМИЗАЦИЯЛОО ПРОЦЕССИНДЕГИ МОДЕЛДӨӨНҮН РОЛУ

Бул макалада бизнес-процесстин түшүнүгү, бизнес-процесстерди моделдөө жана моделдин калыптанышынын этаптары кеңири каралган.

РОЛЬ МОДЕЛИРОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОПТИМИЗАЦИИ БИЗНЕСА

В статье подробно рассматривается понятие бизнес – процесса, моделирование бизнес-процессов и этапы формирования модели.

ROLE OF MODELING IN THE OPTIMIZATION OF BUSINESS

The article details the concept of business – process, modeling of business processes and stages of formation of the model.

Бардык эле заманбап маалыматтык технологияга негизделген автоматтык системаларды ишке киргизүү абдан татаал процесс болуп саналат.

Бизнес-процесстерди моделдөө – анын эң негизги компоненти болуп саналат. Анткени ал жалгыз гана ишкананын учурдагы системасынын бекитилишин камсыз кылбастан, бизнестин жаңы шарттарына адаптация болушун жана реинженерингин камсыз кылат. Жаңы маалыматтык технологияларды жана системаларды таңдоо жана ишке киргизүү процесси, албетте кызыгуу жаратпай койбойт. Компьютердик архитектура – колдонуучунун системанын структурасына болгон каалоосун аныктоо чеберчилиги, андан соң аны колдонуучу каалагандай кылып, ар бир деталь бир бүтүндүктүн функциясы катары кабыл алынганга чейин долборлоо болуп саналат.

Көпчүлүк көз караштар азыркы учурда иштеп жаткан мамлекеттик же чет өлкөлүк системалардын стандарттарына жана анын өнүгүүсүнө негизделет. Маалыматтык камсыздоо өзүнүн системасында колдонуучунун эффективдүү жана жигердүү иштеши үчүн керек болгон бардык маалыматтарды сунушташы жана аларды сакташы керек.

Долборлоо процессинде, төмөндөгүдөй мүнөздөлгөн бизнестин маалыматтык модели иштелип чыгылат:

- Башкаруу системасы катары системанын чыныгы объектилери;
- Объектилер менен тышкы чөйрөнүн маалыматтык байланышы;
- Маалыматтык байланышка ылайык жиберилген документтер, көрсөткүчтөр жана маалыматтар;
- Жиберилген маалыматтын көлөмү жана которуу сеанстарынын жыштыгы;
- Системанын классификациясы жана коддолушу.

Башкаруунун эффективдүүлүгү үчүн коддоонун классификациясы абдан маанилүү, ал төмөндөгүлөрдү өзүнө камтыйт.

- Көрсөткүчтөр идентификациясынын документте жайгашкандыгынан көз карандысыз болушу;
- Көрсөткүчтөрдүн айрым белгилери боюнча топторго бөлүштүрүү мүмкүнчүлүгү;
- Ушул предметтик талаада кездешкен бардык объектилерге колдонулушу;
- Классификациянын толуктуулугу;
- Коддоону жеңилдете турган келишимдердин болушу;
- Эл аралык стандарттардын колдонулушу;
- Ар бир белгинин маанисинин санын көбөйтүү мүмкүнчүлүгү.

Иштин жүрүшүндө тапшырма бир канча иштик типтерге бөлүнүү процесси – вертикалдык дикомпозиция деп аталат. Мисалы, маркетинг ишмердүүлүгүн, анын түздөн-түз милдети болгон, төмөндөгү жеке тапшырмалар менен деталдаштырсак болот:

- рынокту изилдөө;
- сатуулардын анализи;
- сатуулар божомолун түзүү

Негизги тапшырманын баскычтарга же болбосо иш алып баруу секторлорго бөлүнүшү *горизонталдык дикомпозициянын* жардамы менен ишке ашат. Мындай учурларда иш тышкы тапшыруучулар (поставщик) же болбосо, керектөөчүлөр, кирүүлөр, жыйынтыктар, рыноктор, продукттор, региондор боюнча аныкталат. Бул процедурага *процессордук модель* туура келет. Башкача айтканда, типтерге (секторго) бөлүнүүсү – анын ар кайсы түздүктөгү визуалдылыгы ишкананын ар түрдүү проекциядагы ишмердүүлүгү болуп саналат. Горизонталдык же болбосо вертикалдык дикомпозициянын колдонулушу атайын уюштуруучулукка байланыштуу чечилдерди, бөлүмдөрдү түзүү же жоюу, кызматтык жоболорду белгилөө зарылчылыгын жаратпайт.

Горизонталдуу дикомпозиция методунун дагы да натыйжалуу (3.1-сүр.) экендигин тажрыйбалар көрсөтүп турат, анткени ал дагы да конкреттүү, тар жерлерди тагыраак көрсөтөт (визуалдык бурмалоолор) жана дароо “ким күнөлүү” деген суроонун ордуна “эмне кылыш керек” деген суроо боюнча сунуштарды издөөгө өтөт.

3.1-сүр. Компаниянын бизнес-моделин түзүү методикасынын схемасы.

Бирок бул тез аранын ичинде кайра түзүү, кайрадан бөлүштүрүү же болбосо, дайындоо дегенди билдирбейт. Айрым учурларда жөн гана логикалдуулугун жана талаптарга жооп бере тургандыгын текшерүү жетиштүү болот. Алар ар кандай тышкы чөйрө факторлорун сунуштайт, андан соң, табылган каталарды жок кылышат.

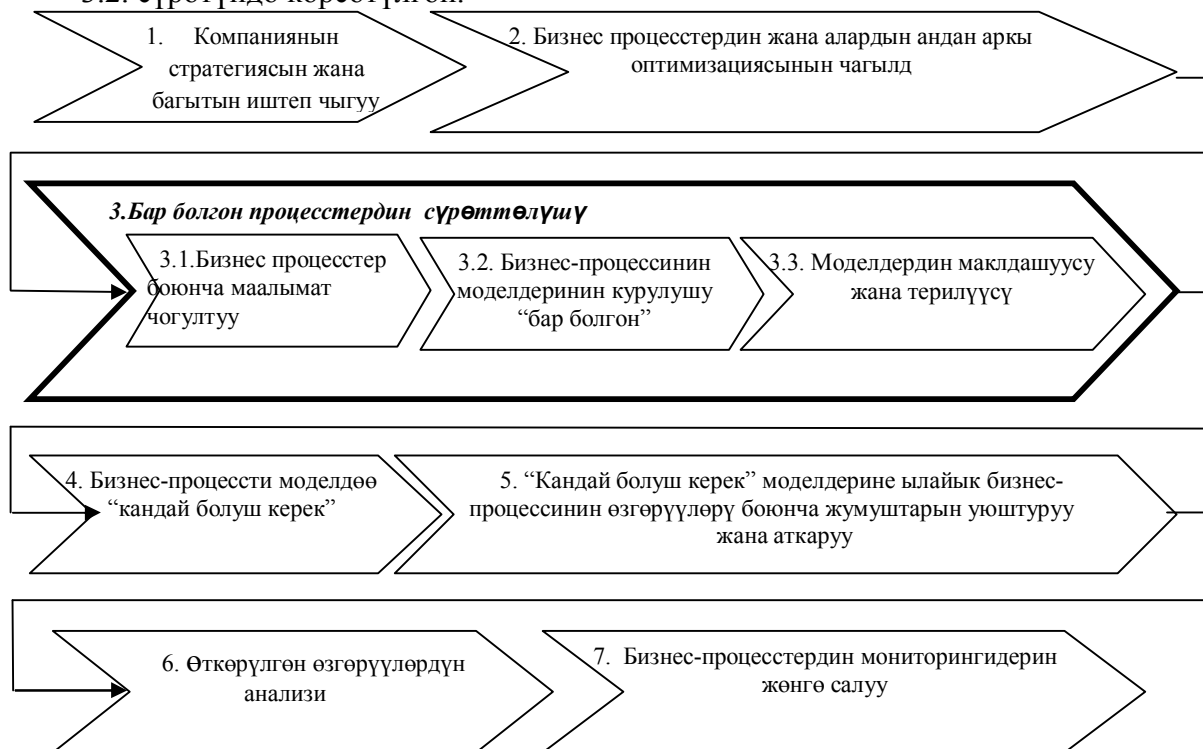
Бизнес-процесстердин сүрөттөө жана оптимизация процесстери иштелип чыккан технологияга ээ, анын каттуу эрежелери да бар. [4, 10]. Ал негизги эки технологиялык процессти камтыйт:

Бизнес-процессти сүрөттөө – ишкананын “учурда кандай” моделин түзүү;

Бизнес процессти моделдөө – ишканада бар болгон моделдердин негизинде жаңы моделдерди түзүү (“кандай болушу керек” модели)

Бизнес-процессти сүрөттөөнүн жана моделдөөнүн негизги процесстери

3.2. сүрөтүндө көрсөтүлгөн.

3.2-сүр. Моделди түзүү баскычтары

Модел түзүү процессинин баскычтарынын структурасын карап көрсөк.

1. *Ишкананын максатын жана стратегиясын иштеп чыгуу.* Негизинен ишкананын максатын аныктоо ишкананын башкаруучусуна (же жеке менчик ээсине) жүктөлөт. Түзүлгөн максат жана милдеттер кийин бөлүмдүк деңгээлге чейин такталышы, деталдаштырылышы мүмкүн.

Бул абдан олуттуу учур, анткени дал ушул коюлган максаттарга жетүү жана стратегияларды ишке ашыруу үчүн ишкананын интегралдык бизнес-модели түзүлөт.

2. *Моделди сүрөттөө жана оптимизациялоо боюнча долбоордук топту түзүү.* Долбоордук топко оптимизациялана турган негизги процесстерге жооптуу боло турган, бөлүмдөрдүн жетекчилери сөзсүз түрдө кириши керек. Мындай жетекчилерди процесстин “ээлери” деп аташат. Долбоордук топто алар башка кызматкерлердин тапшырма жана милдеттерин, сүрөттөй жана моделдей турган процесстерди, иш-чаранын планын аныкташат. Долбоор тобунун катышуучулары үчүн бизнес-процессти моделдөө жана оптимизациялоонун эрежелери жана технологиясы боюнча окуу уюштурулат, ошондой эле иште колдонула турган терминдердин сөздүгү түзүлөт.

3. *“Учурда кандай” процессинин сүрөттөлүшү.* Бул тапшырманын биринчи баскычы, бизнес-процесс боюнча маалымат топтоо болуп саналат, ал эми сүрөттөө өзүнө эки процедураны камтыйт:

- “учурда кандай” бизнес-процесс моделин түзүү;
- Түзүлгөн бизнес-процесс моделдерин оңдоп-түзөө жана макулдаштыруу.

4. *“Кандай болушу керек” бизнес-процессин моделдөө.* Долбоордук топтун иш алып баруусунда эң негизги баскыч болуп саналат. Дал ушул баскычта мишкананын бизнесинин жакыңкы аралык ичинде рыноктогу ийгилигин аныктай турган чечимдер кабыл алынат. Аналитиктер “учурда кандай” бизнес-процессинин моделин карап чыгып, “тар жерлерди” табышат жана оптимизация боюнча сунуштарын түзүшөт. Оптимизация ар кандай көлөмдө болушу мүмкүн, процесстин жөнөкөй реструктуризациясынан толугу менен кайра түзүүгө чейин. Андан соң долбоордук топ сунуштарды жана алдыга коюлган максаттарды эске алуу менен “кандай болушу керек” моделин түзөт. Баскычтын аягында, моделдин ишканадагы макулдашуу, оңдоп-түзөө жана бекитүү процедуралары ишке ашат.

5. *Учурда бар болгон бизнес-процесстеринин “кандай болушу керек” моделине ылайык өзгөртүү иш-чараларынын уюштурулушу жана ишке ашырылышы.*

Бул баскычта ишкананын учурдагы процесстерине өзгөртүүлөрдү киргизүү боюнча иш-чаралардын планы түзүлөт, ыкмалары аныкталат, өзгөртүүлөрдүн ирети, жаңы регламент жана стандарттар иштелип чыгылат, ишке ашырыла турган иштердин жана операциялардын технологиясы аныкталат, кызматкерлер жана жетекчилер үчүн атайын окуулар уюштурулат.

6. *Жүргүзүлгөн өзгөртүүлөрдүн анализи.* Бул анализ жүргүзүлгөн өзгөртүүлөрдүн эффективдүүлүгүн жана коюлган максатка дал келүүсүн камтыйт. Керектелген учурларда оңдоп-түзөө иш-чаралары уюштурулат.

7. *Бизнес-процесстин регулярдуу мониторинги.* Бизнес-процесстердин эффективдүүлүгүнүн мониторинг (баалоо) системасы иштелип чыгат: баасы, ылдамдыгы, сапаты, аткарылышы ж.б. Жыйынтыктары иштелип чыккан эффективдүүлүк көрсөткүчтөрү менен салыштырылат.

Негизинен бизнес-процесстин “азыркы учурдагы” абалын моделдөөдөгү каталар оор ката болуп саналбайт. Бул каталар жөн гана, “кандай болушу керек” моделин түзгөндөн кийин процессордун өндүрүмдүүлүгүнүн анча туура эмес баалоого алып келиши мүмкүн. Мындай учурда маалыматтык системаны киргизүү үчүн ар бир жөнөкөй опирацияны жана ар бир документти моделдеп чыгуу керек болот. Мындай учурда ар бир документтин бар болуу баалуулугун туура аныктоо зарыл, анткени дал ушундай ашыкча (баалуулугу болбогон) документтерди өчүрүү убакыттын жана каражаттын олуттуу үнөмдөлүшүн камсыз кылат.

“Кандай болушу керек” моделин түзүүдө “төмөндөн-жогору” долбоорлоо схемасы сунушталат: тандалган деңгээлге чейин деталдаштырылат, макулдаштырылат жана бекитилет.

“*Бизнес-процесс*” деген термин акыркы жылдары чакан жана чоң ишканалардын менеджерлеринин арасында популярдуулукка ээ болууда. Негизинен, бизнес-процесс – процедуралардын, ыкмалардын, технологиялардын комплекси, алардын жардамы менен ишкана өзүнүн ишин алып барат, башкача айтканда өзүнүн ишмердүүлүгүнөн киреше көрөт. Ошондуктан *бизнес-процесс* деген термин жаңылык деле эмес. Өзүнүн барган сайын жогорулаган популярдуулугу башкарууга болгон көз карашынан улам пайда болууда: ишкана функциялар жыйнагы катары эмес (мисалы: сатуу, өндүрүү, сатып алуу, инвестиция, финансы ж.б.), бизнес-процесстердин (мисалы: пландоо, заказ кабыл алуу жана аткаруу, өндүрүштүн жаңы түрлөрүн иштеп чыгуу ж.б.) жыйнагы катары таанытылат. Мындай ишкананын башкаруусу бизнес-процесстин башкаруусуна негизделет.

Функционалдык башкаруудан процессордук башкарууга өтүү жалгыз гана технологиялык өзгөрүүлөр менен коштолот, башкача айтканда, бизнес-процесстин ээлерине өз алдынча оңдоп-түзөөлөрдү киргизүү мүмкүнчүлүгүн берүү. Мындай өзгөрүүлөр революциялык да болушу мүмкүн: милдет жана мүмкүнчүлүктөрдү толугу

менен кайрадан аңдап-түшүнүү жана мунун негизинде ишкананын түзүлүш структурасынын олуттуу (балким, толугу менен да болушу мүмкүн) өзгөрүшү.

Мындай учурларда бизнес-процесстин реинжинеринги жана компаниянын корпоративдик маалыматтык башкаруу системасы жөнүндө сөз болот. Белгилүү болгондой эле, маалыматтык системаны иштеп чыгуу үчүн, алгач ишкананын ишмердүүлүк моделин түзүү зарыл, башкача айтканда *бизнес-модель* түзүү керек. Мындай модель *бизнес-моделдөө* процессинин жыйынтыгы болуп саналат.

Бизнес-моделдөө – максатты, структураны, механизмдерди сүрөттөөгө жана ишкананын ишмердүүлүгүнүн өз-ара байланышынын регламентине, стратегиялык максаттарга жана сапаттык максаттарга багытталган системалык көз- караш. Бизнес-моделдөөнү маалыматтык системага киргизүү төмөндөгүлөрдөн улам милдеттүү деп эсептелинет:

- Бизнес-моделдөө процессиндеги моделдерди түзүү, долбоордук топ менен жетекчилердин өз-ара тил табышуусунун камсыз кылат;

- Системалык көз-карашты киргизүү аркылуу, корпоративдик маалыматтык башкаруу системасынын(КМБС) киргизилишин тездетүү;

- Ишкананын этаптык өнүгүү планын түзүү;

- Методология жана моделдөө каражаттары моделдин бардык деңгээлдеги менеджмент өкүлдөрүнүн түшүнүктүү болушун камсыз кылат.

- Эгер баштапкы бизнес-процессти документтөөдө оордук чыкса, бул процесстин баштапкы абалында эле оптималдуу эмес экендигинин белгиси.

Тармактык модел-заготовккалардын бар болушу, максат кылынган бизнес-моделин түзүүнү тездетет. Компаниялардын маалыматтык технологиялар багытындагы иш тажрыйбасы ушундай заготовккаларды даярдоону өзүнө камтыйт, башкача айтканда, ар кандай ишмердүүлүк тармактарына багытталган бизнес-моделдердин тармактык архетиктурасын камтыйт.

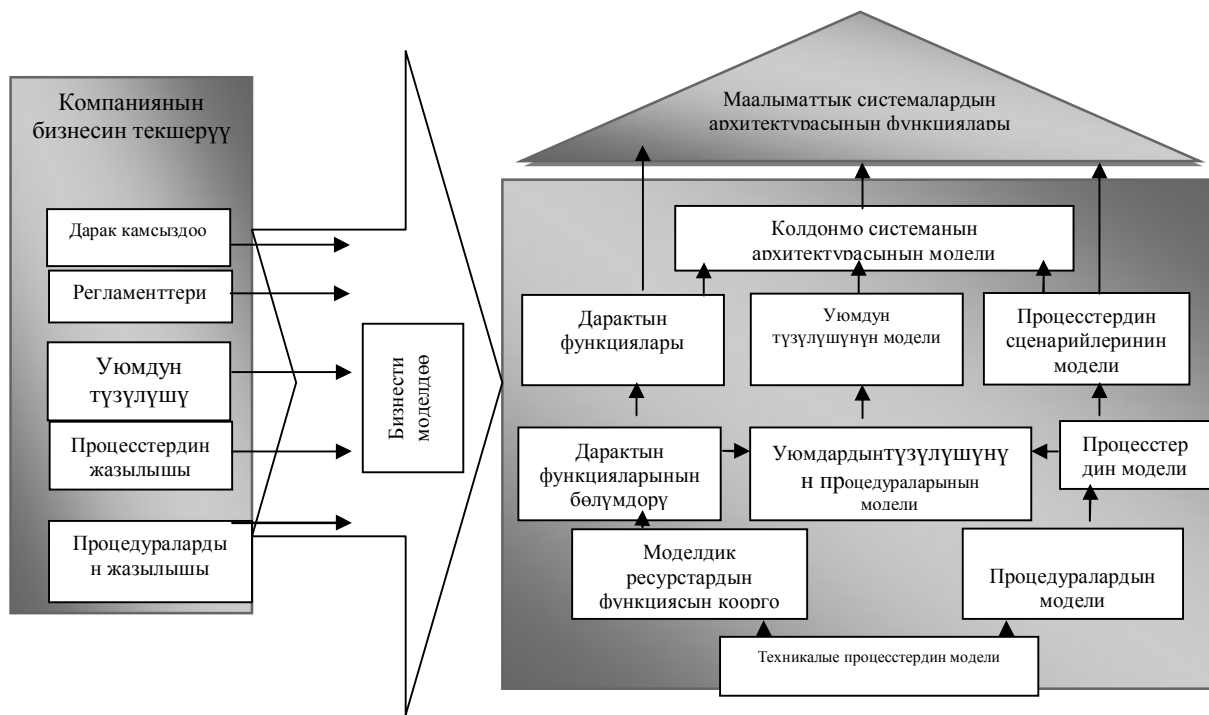
Маалыматтык башкаруу системасы – бул алдыга коюлган жыйынтыктарга жетүүнү камсыз кыла турган жана аны жакшырта турган өндүрүштүк ишмердүүлүктү башкаруу ыкмасы.

Бизнес-моделдөөнүн долбоорду иштеп чыгуу процессинин аткарылышындагы орду жана мааниси, ошондой эле маалыматтык системанын компаниягы киргизилүүсү 3.4-сүр. көрсөтүлгөн.

Интегралдык бизнес-моделди түзүүдө эң эле рационалдуусу, тажрыйба көрсөткөндөй, аралаш көз-караш болуп саналат. Бул учурда моделдөө астынан жана үстүнөн келет.

Мындай учурда, жалгыз гана максаттардын жана стратегиялардын туура коюлушу эмес (жетекчиликтин рынокту жана тышкы чөйрөнү жакшыраак билгендигинен улам), муну аткаруу үчүн кызматкерлердин колдоосу жана шайдоотугу да маанилүү (муну кызматкерлердин өз иштерин жана оптимизацияны жакшыраак билгендиги менен түшүндүрсөк болот).

Бизнес-моделдөөнүн жыйынтыктарына негизделген маалыматтык системаларда кызматтык жоболорду түзүү зарылчылыгы калбайт.

3.4-сүр. Бизнес-моделдөөнүн маалыматтык системаны иштеп чыгуу жана киргизүү процессиндеги орду.

Бул жоболор абдан оор жаралгандыгын жана аларды мезгил-мезгили менен бардык бизнес процесстердин үзгүлтүксүз жакшыртуу процессиндеги өзгөрүүлөрдү башкаруу процессинде актуалдаштырып туруу керек экендигин белгилеп кетишибиз керек. Интегралдык бизнес-моделди түзүүдө кызматкерлердин бардык кыймыл-аракетинин регламенти “баштапкы этапта” бизнес-моделдин репозитория процедурасында түзүлгөн болот жана регламентке өзгөрүү киргизгенде автоматтык түрдө активацияланат.

Адабияттар:

1. Иванов В.С., Сухов С.В. Организационная управление и реинжиниринг бизнес-процессов. - Ярославль: МУБиНТ, 2002. -261с.
2. Ильин В.В. Моделирование бизнес-процессов. Практический опыт разработчика. –Киев: Изд. дом. «Вильямс», 2006.-176.
3. Маклаков С.В. Моделирование бизнес-процессов с AllFusionProcessModeler.-М.: Диалог-МИФИ, 2004-240с.
4. Слинков Д. Бизнес-моделирование для внедрения ИСУ предприятия // Директор.2001.№3.
5. Смирнов Г.Н., Сорокин А.А., Тельнов Ю.Ф. Проектирование экономических информационных систем. - М: Финансы и статистика, 2002.-491с.